

pro ni institucí dosti. Obnovením tehdejšího záměru dosáhlo by se účelně sečlankované součinnosti, které jest v našich poměrech všude nadmíru třeba.

Národní hospodářství na školách obchodních.

Zpráva IX. kongresu pro záležitosti vzdělání obchodního ve Vídni v září r. 1910.
(Obzor národohospodářský, Praha 1910.)

Kdyby bylo obecně uznáno, že se má národní hospodářství pěstovati na všech třech stupních školství obchodního jako samostatný učební předmět, bylo by jen vyšetřiti, co z oboru jeho látky učebné na každém stupni má se probíratí a jakým způsobem toto vyučování prováděti. Ani pak by otázka nebyla jen tak lehkou, ježto na každém stupni sluší přihlížeti k chápavosti žáků, podmíněné věkem a nabytou přípravou, k povolání, pro něž ta která škola má býti průpravou, konečně také k času danému. Zatím však ani ještě nejde o otázky, c o a j a k, nýbrž o otázku, z d a, a to rovněž se zřetelem na hlediska právě vytčená.

Rozhlédneme-li se po jiných větvích odborného školství, narazíme na skutečnost nápadnou, že ony týž problém neřeší způsobem stejným. V Rakousku na př. nalezlo v oboru průmyslového školství národní hospodářství jako vyučovací předmět místo pouze na stupni vysokoškolském, na vysokých školách technických; na středním stupni se nepěstuje, arcí také obchodní stránka živnosti těší se péči dost skrovné. Naproti tomu bylo národní hospodářství v oboru škol zemědělsko-lesnických zavedeno už na stupni středním. Rovněž tak v oboru škol obchodních. Ovšem byla s počátku míra i rozsah pěstování národního hospodářství na obchodních akademiích našich nestejna. Sám počal jsem svou učitelskou dráhu na Československé obchodní akademii v Praze, kdež pro politické hospodářství bylo po dvou hodinách v témdni vyměřeno v obou ročnících. Arcí se od něho očekávalo, že se v něm rozličná zařízení a ústavy náležitě proberou i po stránce techniky obchodní, což dnes bez nejmenší námitky řadíme pod úkoly tak řečené nauky obchodní. Dřívější nepřesnost ve vzájemném ohraničení obou právě uvedených předmětů jest v nynějších rakouských osnovách vyučovacích překonána. Věru, že ku prospěchu vyučování. A dojdeme-li také u nás z přítomných zárodků dříve či později k dokonalemu vybudování vysokých škol obchodních, zjedná si tam týž duch dělby práce platnost zásadním lišením výkladův i učebných sil obou těchto předmětů, byť i k sobě navzájem stály v poměru nauk pomocných.

V povaze odborné školy už spočívá, že nemají všechny její předměty učební stejně úzký a bezprostředný vztah k učebnímu cíli odbornému. Na každé najdeme zpravidla skupinu předmětů, které mají k povolání, pro něž ta škola vychovává, vztah nejbližší a nejpřímější. V našem případě to platí o skupině vlastních předmětů obchodních, tedy o nauce obchodní, kteráž podává všeobecné učení o technice obchodní, pak o kupeckých počtech, účetnictví a korespondenci, už ne bezvýhradně o nauce o zboží. Tyto předměty tvoří učebnou látku s hledišť odborného nutnou, pojmově a prakticky podstatnou pro každé obchodní učeliště, ony slouží každému bez rozdílu stupně za páteř, která celou budovu vyučovací podpírá; tvoří zkrátka nauky kmenové.

Rozdíly stupňů docházejí tu výrazu toliko v objemu, jakým se příslušná látka učební vykládá, a v míře důkladnosti, jakou se to činí.

Jiné předměty mohou k tomuto kmenovému učení se pojiti jako nauky průpravné, jakou jest příkladně algebra pro kupecké počty, anebo jako pomůcky k důkladnějšímu pojetí některé stránky učení kmenového, kteroužto službu konají technologické výklady nauce o zboží. Nebo může býti jejich účelem, aby žák svým časem byl s to hmotného vědění odborného lépe zužitkovati, což jest úlohou cizích jazyků, aspoň pokud běží o praktickou stránku jejich studia. Po případě arci může poměr k naukám kmenovým býti dosti volný, jak tomu jest u předmětů, které na odborných školách nižších stupňů slouží upevnění obecněškolského vzdělání, na vyšších pak zvelebení tak řeč. vzdělání všeobecného.

To všecko ale jest jen jednou stránkou věci. Jiná spočívá v tom, že jsou učební předměty, jejichž poměr k potřebám budoucího povolání žáků neurčuje již látka jejich sama, nýbrž teprv stupeň té které školy.

Vyložme si to příkladem. Znáti cizí jazyky může býti užitečno každému člověku, průměrem pak obchodníku více než jiným. Zpravidla však znalost cizích řečí nebude náležitě k nezbytné přípravě malého obchodníka a nebude tedy ani místa vyžadovati v učebné osnově škol, které jsou určeny pro vypěstování takovýchto obchodníků, leda jde-li o pásy pohraničné a pod. Již při obchodní škole středního stupně má se to s potřebou a hodnotou znalosti cizích jazyků průměrně jinak. Ona není žákům jen povšechně prostředkem k lepšímu úspěchu v povolání, nýbrž stává se nezbytnou výzbrojí pro určitá odvětví obchodu nebo pro jisté úlohy v působnosti určitých druhův obchodních závodů. Na odborné škole vysoké dosahuje pak užitek znalosti jazyků míry nejvyšší. Vždyť ona připravuje pro povolání, jejichž mezinárodní styky a spoje zavdávají přerůzné pod-

něty k jednání cizími jazyky. Na vysoké škole obchodní dosahuje znalost cizích jazyků plně platnosti vědění kmenového.

Docela podobně se to má s postavením vědy národohospodářské.

Arci nesmí se přehlížeti, že bez jistého hospodářského poučování a odůvodňování se neobejde ani obchodní škola stupně nejnižšího. Zcela přirozeně. Jeť obchod důležitou větví hospodářského života a odborné vyučování obchodní obírá se technikou obchodování, praktikovanou ve všelikém výdělkovém hospodářství, v tržbě pak vždy způsobem nejvyšším. Zvláštnosti této obchodní techniky dají se pochopiti jen z hospodářských účelností.

Leč tu právě sluší zcela určitě lišiti sebe prostší, ale soustavný výklad národohospodářské vědy od takových poučení, která v mezích jiných školních předmětů učebných líčí jisté skutečnosti národohospodářsky závažné, jakož se činí na př. v dějepisu nebo zeměpisu, anebo vysvětlují a odůvodňují některou část z obsahu jejich, jako na př. v nauce obchodní nebo kupeckých počtech. Jeť na bílé dni, že v odstavcích o penězích, bankách, trzích a bursách, veřejných skladištích, clech, dopravném a j. p. učitel obchodní nauky neobmezí se pedantsky na pouhý výklad s hledišť obchodní techniky, nýbrž neopomene platně pomoci k žádoucímu pochopení objasněním hospodářské stránky všech dotčených jevův a zařízení.

Národní hospodářství (politická ekonomie) jako zvláštní předmět učebný jest v části své theoretické věci dost abstraktní, jejíž řádné ponětí vyžaduje dostatečné jasnosti o methodických předpokladech pouček. Bez ní jest aplikace pouček na skutečnosti životní zholá nemožnou. V části praktické stává se však bez příslušné znalosti theorie a dějin hospodářských (arci též správy veřejné) snůškou planých povšechností nebo nástrojem zájmů výlučných.

O tyto nesnáze rozbíjí se také to, co se někdy doporučí neb provésti míní pod vábívým heslem »popularisace národohospodářského vědění«, pokud se heslem tímto vyrozumívá zavedení národního hospodářství jako předmětu vyučovacího do nižšího školství vůbec, ano i do škol obecných. Nepraví se tím, že by nebylo žádoucí, aby již i v obecné škole se zabezpečila jistá jednoduchá základní poučení k pochopení dnešních řádů společenských a hospodářského života nynějšího. V rázu a sestavení učebné a četbové látky našich škol obecných, i měšťanské k nim počítajíc, ještě venkoncem jsou patrný stopy doby, ve které váha a hodnota tak řečených věd duchovných ani zdáli nedosahovala významu a platnosti přírodních. Nějaká náprava jednostranností odtud vzešlých bude nezbytna. Rostoucí

význam hospodářského života sám k ní donutí. Politická ekonomie však přes to sotva kdy se stane učebním předmětem obecné neb měšťanské školy o sebe větším počtu tříd.

Jest tedy také při nižších školách obchodních, i při takových, které svým žákům, hledíc k jejich předchozímu vzdělání a k době vyučovací, poskytnouti mohou a chtějí dokonalejší průpravy pro povolání maloobchodnické, každým způsobem správně spokojiti se poučováním o skutečnostech hospodářsky významných a jednoduchými národohospodářskými vysvětlivkami v mezích jiných předmětů. Za všech okolností zůstává při nich poučení o technice obchodní, kteráž sama zde beztoho ještě jen skromou měrou se dá poskytnouti, rozhodujícím, národohospodářské poučení toliko příležitostným. Vypočítávají-li soukromé školy o jednoročním běhu mezi svými učebními předměty také národní hospodářství, není to ničím jiným než prostředkem nevybíravé reklamy.

Kdyby se ovšem jednou podařilo vpraviti nejnaléhavější poučení k pochopení platného řádu společenského a také o technice obchodu v podobě čítankových článků podle určité osnovné myšlenky již do různých stupňů obecné a měšťanské školy, pak by byly zjednány příznivější základy spolu pro úpravu příslušné učebné látky nižších obchodních škol.

Obraceje se nyní ke střední škole obchodní, mám na zřeteli typ její podstatně již vospělý a zralý, který byl zaveden u nás asi před deseti lety novou učebnou osnovou našich obchodních akademií čtyřtřídních. Vším důvodem vložena tu tak řečená nauka obchodní hned na začátek čtyřtřídního běhu, národní hospodářství až do posledního ročníku. Nauka obchodní, jsouc základním učením soukromohospodářským a obchodotechnickým, má zde nutně a správně úlohu předmětu úvodního, který slouží účelu školy nejbezprostředněji. Vykládajíc — a to za nynějšího stavu nikoliv jen tak povrchně — kterak si vede soukromý podnik v soustavě hospodářství obchodového a jaké prostředky a zařízení jemu v organizovaném hospodářství národním slouží, nalézá spolu hojně příležitostí a podnětů k národohospodářským objasněním a odůvodněním. Zároveň předvádí již od počátku obchodní dějepis a zeměpis — kteréž by podle úkolu, jež jim učební osnovy vymezují, měly u nás správněji se zvatí hospodářským dějepisem a zeměpisem — veliké množství skutečností hospodářských. V dějepisem sezná se při tom vznik nynějšího hospodářství národního, v zeměpisem vyjeví se konkrétně vzájemné podmíněnosti národohospodářské a světohospodářské, založené na přírodě i kultuře. I kupecké počty a politická arithmetika vyžadují patrně jistého vyjasnění soukromoz

hospodářských a sociálněhospodářských účelů, o jejichž opatření tu běží, a bez něho by nebylo snadno chápati počtářské jejich úkoly a postupy. Též technologické poučování, ať už se podává v nauce obchodní neb samostatně, vždy zároveň se dotýká hospodářsky závažných skutečností, zvláště kde se pouští do otázek výrobních nákladů. Jak ze všeho patrno, není mezi nynějšími druhy odborných škol téhož stupně ani jediného, který by cestou za svým cílem podával stejně hojné poučení o hospodářských skutečnostech, poměrech, zařízeních a vývojích.

A tak by se už s hlediště důsledného vyvršení — tedy ještě beze všeho zřetele na účely zvláštních povolání — pocítovalo jako mezera, kdyby toto bohatství konkrétního vědění zůstalo pouhým komolem nenacházejíc vyvršení v nauce generalisující, jejíž účelem a podstatou jest umožniti ovládnutí bohaté podrobné látky pomocí povšechných pouček. V našem případě bude možno od ní očekávati, že v jasných přehledech z probrané látky dějepisné ukáže obdoby a pravidelnosti, které se u různých národů objevují ve tvarech hospodářského života a jejich proměnách tvoříce vývojové stupně v základních rysech totožné, zevrubněji popíše typické úkazy a pochody hospodářského života na kolejích nynějších společenských řádů probíhajících a při tom spolu podá objektivná vodítka pro ocenění těchto řádů se zřetelem na veliké spory, jež dobou naší hýbají. K tomu by se účelně přidružily základy hospodářské politiky, arci pečlivě upevněné naproti nebezpečím změlčení, jaké přinášejí jednostrannosti politikaření stavovského; konečně nástin novověkého bernictví a dluhů veřejných.

Dalo by se ovšem namítnouti, že by bylo didakticky správnější, aby výklad hospodářské theorie předcházela hospodářsko-historická a jiná zde uvedená poučení hospodářského obsahu, ježto přece tato se podávají jen pomocí hospodářských pojmů a tak tedy již jisté theoretické vědomosti předpokládají. S hlediště vyučovacích účelů, o něž nám tu běží, má se to však s hospodářskými pojmy — tedy s označením typických jevů, vztahů a souvislostí hospodářských — přece jen jinak nežli příkladně se základními pojmy lučby. Jsou pojmy hospodářské obecně užívané symboly pro konkrétní jevy životní, denně lidem na očích stojící, jsou výrazy, které v obyčejném životě sice nejsou užívány v té určitosti a v tom jednotném významu, jenž jest nevyhnutelnou podmínkou vědeckého pojetí, leč přece právě u národů hospodářsky vyspělejších užívají se ve významu, na který vědecké formule nebyly bez vlivu. Není tedy důvodu spatřovati v tom něco didakticky povážlivého, kladou-li se základy vědy národohospodářské teprve na konec středoškolského vyučování obchodního, když se jim tedy

předesílá všechno dotčené rozmanité poučení o hospodářských konkrétnostech. Tím způsobem pak obchodní akademik v Rakousku aspoň v jednom směru přináší si pro politickou ekonomii tak obsáhlé vědění právné, jaké mu každý právník může záviděti. Vezmeme-li pak ještě v úvahu vyšší duševní zralost, které žák zatím dosáhl a která znamená zvýšenou schopnost chápat pro nezbytně abstraktní ráz jistých částí řečené nauky, pochopíme didakticky neocenitelnou výhodu, že za takového stavu věcí učitel politického hospodářství nemá vlastně zapotřebí sám mnoho »přednáseti«. Žákům sběhlým v nauce obchodní a hospodářském dějepisu i zeměpisu nebude nesnadno, aby čilou spoluprací s učitelem methodicky zasahujícím sami si poučky vyvíjeli. Pro učitele není to práce lehčí, než obvyklé přednášení, ale radostná, protože se plodnost její na žácích brzo postřehne.

To vše přináší však výhodu, že odchovancům střední školy obchodní, kteří přece již určeni jsou pro důležitější postavení v novověkém životě hospodářském, podán jest orientující názor na povahu hospodářského procesu na základech platných řádů společenských a rukojeť k objektivnímu hodnocení jejich, tím pak spolu pevná opora proti nebezpečím samouctví sobě samému ponechaného každému, který cítí chuť a schopnost k samostatnému hlubšímu pronikání do spletitějších národohospodářských úkolů. Podávají-li výklady o základech politické ekonomie, které na obchodní škole střední předcházející a hojně podávaná konkrétní poučení hospodářská soustavně vyvršují, ještě tuto možnost, pak docílí se plodný účel vedlejší, jenž sahá daleko přes obor návodův obchodnický zužitkovaných.

Přistupujeme k úvaze o postavení politické ekonomie na vysoké škole obchodní.

Zakladatelé prvních obchodních akademií, z nichž není asi mnoho již na živu, sotva tušili, že za necelých padesát let nebude tento typ obchodní školy již za dostatečný pokládán za přípravu pro určité úkoly obchodu, a že noví mužové jejich druhu vystoupí se snahami o vyšší druh školy odborné, kteráž vzhledem k svému účelu, prostředkům i způsobům práce domáhati se bude rovnocennosti se staršími vysokými školami odbornými, ano s vysokými školami vůbec. A tento rys doby, zjevně pronikající názor o nezbytnosti odborné průpravy jen velikým nárokům vyhovující, není obmezen na náš starý svět, v němž školní vysvědčení přece jen mají dosud více váhy. I přes Océán, z vlasti samorostlé obchodnické čilosti a směle podnikavosti, dolehla k nám závažná slova o hodnotě hlubšího vzdělání

pro ty, kteří mají býti povoláni státi v čele velikým novověkým závodům a spoluúčinkovati při hospodářsko-politických úkolech.

Také z řad odchovanců středních hospodářských škol, jakož zajisté i z počtu těch, kteří ani neprodělali spořádané školské vzdělání odborné, vzešli tržbě a obchodu statní vůdci na cestách nových, vytvořili mohutné podniky, závažně zasáhli do života hospodářského. Není důvodu k obavám, že by takové osobnosti budoucně už nepovstávaly. Žádný druh školy nemůže je učiniti zbytečnými, žádný umělým chovem geniální svéráznost nahraditi. Ani vysoká škola obchodní. Není také žádné specifické školy pro nastávající miliardáře. Ale ovšem zakládá se hospodárný rys všeho dobrého školství odborného na tom, že ono methodicky zpracuje nahromaděné výsledky zkušenosti mnohých osob a dob, aby ušetřilo lidem stále nové vyčerpávání se v tápavé empirii, která tak často s cílem se mine, často pak ho dosáhne jen za těžký výučný plat neúspěchů počátečných.

Důležité přeměny života hospodářského samy vyvolaly vysokou školu obchodní. Proto jest národnímu hospodářství na ní přisouzena úloha tak závažná. Poohlédněme se, vzhledem k jakým účelům.

Všickni víme, jak na mnohých polích průmyslu, peněžnictví, obchodu zbožím a dopravy panuje tendence po vzrůstání závodů, ať už nic nedíme o kartelích a příbuzných útvarech. Před našima očima vznikly a vznikají podniky a svazy podniků, kteréž svými rozměry, vlivy od nich na jiné větve podnikání vycházejícími i počtem existencí na jejich osudech závislým nezřídka působivají na celé hospodářství národní účinkem pronikavým. Samo obchodní řízení takových závodů, má-li soukromohospodářsky uspokojiti, činí veliké nároky na odbornou zdatnost a stále čilou a správnou orientaci po velikých oborech hospodářských poměrů. Leč právě u mnohých zjevů novověkých velkozávodů — a to nikoliv pouze u takových, pro které na slovo vzatý rakouský theoretik zavedl název »veřejného podniku« — výše zisku nebývá jedinou vůdčí hvězdou jejich správců, nebývá výlučnou pružinou jejich ctízádnosti. Velikost závodu o sobě, ať je předmět podnikání jakýkoliv, plodí cit odpovědnosti, sahající daleko přes meze valných hromad akcionářstva, a veřejné mínění o to pečuje, aby jej u správců takových závodů udrželo svěžím. Není v tom směru rozdílu, jde-li o závody v zemi domácí či o zakládání podniků neb jiné ukládání kapitálů v cizině. Už dávno neplatí věta, že se v takových věcech přenechati má volnost výdělečnému smyslu soukromému a že se tím spolu zabezpečí nejlepší výsledek pro domácí hospodářství národní. I kapitál, jenž jde ze země, má počtářskou prozíravostí prospěchům vlasti sloužit. Velké zahra-

niční zápůjčky poskytují se za jistých podmínek zabezpečujících odbyt určitým výrobkům země věřitelské v zemi dlužnické. Dychtění po soukromohospodářských prospěších spojuje se měrou stále větší s národohospodářskou odpovědností. Vítězně postupující veřejné mínění nechce v rozsáhlých oborech hospodářského života strpěti žádných trvalých rozporů mezi soukromými prospěchy a důležitostmi veřejnými.

To jest jeden zdroj dnešní poptávky po osobách, kteréž by byly měrou stejně vysokou vzdělány národohospodářsky jako obchodnický, poptávky, jejíž ukojení nelze prostě zůstaviti náhodám, které ovládají samočinný vzestup silných individualit. Nemíní se arci nikterak, že by každý, kdo vychodil s výsledkem sebe skvělejším vysokou školu obchodní, už tou skutečností samou stal se způsobilým býti vůdčím duchem velezávodů, zaujmouti bezprostředně nějaké maršálské místo v armádě národohospodářské. Žádný druh školy nedá se vymysleti, který by jim ušetřil nutnosti projíti také školou praxe. Ale to ať lze aspoň o nich říci, když školu opouštějí, co říkal starý Napoleon o svých granátnících, že každý z nich si maršálskou hůlku nese v tornistru.

Když se za našich časů rozhoduje o založení nového závodu neb rozšíření trvajícího, o volbě prostředků výrobních, o koupi neb prodeji ve velkém, mají-li se stanoviti podmínky uložení kapitálového do cizích zemí nebo způsobiti rozšíření odbytu do nich, jest třeba pro všeliký takový případ ovládati běžně veliký materiál technických, hospodářských a hospodářskopolitických skutečností, a k tomu jest nevyhnutelná způsobilost ke kritickému zkoumání spolehlivosti této látky. Touž měrou, jakou extensivně i intensivně přibývá vzájemných závislostí a podmíněností v domácím hospodářství národním i ve světovém, stoupá také význam hospodářské služby pozorovací a zpravodajské, odbornicky obstarávané, aby bylo každému, komu na tom záleží, možno stopovati pohyb zboží a cen, nálady a tendence trhův a burs, představit si nabídky a potřeby přítomné i ty, jež v určité budoucí lhůtě se dají očekávati, budovati si správné předpovědi. I podmínky dovozu a odbytu, změny ve clech a dopravních sazbách a mnohé jiné žádá si pravidelného stopování, spolehlivého a přístupného záznamu. Na značnou část této nadmíru rozvětvené služby, ve své bohatosti a pravidelnosti mohutné, stačí dobří rutinieři, nikoliv k jejím největším a nejjemnějším úlohám. Ať si pak již spočívá na soukromém počínu a upravení, nebo více méně na veřejnoprávní úpravě a úřadě veřejném, tato velkolepá národohospodářská služba pozorovací a zpravodajská není méně příznačnou pro přítomnost nežli její protějšek — přírodozpytná. Kdo

se odváží říci, která z nich jest mohutnější? Obojí jest rozestřena ohromnou sítí po zeměkouli. Kdežto však přírodozpytná má výhodu, že užívá přesně měřících ano i automaticky zaznamenávajících nástrojů, takže k dohledu zkoumacímu postačí zjistiti správnou podstatu a výkon přístroje, zakládá se zaznamenávání hospodářských skutečností na pozorováních lidskou inteligencí řízených, kteráž nemají vždy na snadě události snadno přehledné nebo dokonce jen mechanický zápas připouštějící. I tak nezřídka předpokládá již opatření původních zpráv vynikající inteligenci, a neméně kontrola jejich, ježto jest dobře známo, že zpravodajství soukromé nebývá vždy prosto zabarvení účinkem zvláštních záměrů soukromých, které strojenou nestranností dovedně umí zastírat. S druhé strany není však též opatřování takové látky spolehlivé a její kontroly ani zužitkování její k hospodářským dispozicím a předpovědím věcí pouhých národohospodářských učenců. Předpokládá obchodnické praktiky s dokonalým národohospodářským rozhledem.

Zbývá však ještě třetí obor praktické působnosti, pro kterou předpoklad právě uvedený — spojení vynikající zdatnosti v technice obchodní s vysokým vzděláním národohospodářským — nabývá stále většího významu. Míním spolupracovníctví na hospodářskopolitických úlohách v zákonodárství a veřejné správě, zejména také v oboru zahraniční hospodářské politiky, neméně též spolupracovníctví při národohospodářsky závažných úlohách ve veřejných zastupitelstvech zájmových a volných odborných svazech. Naprosto se nezamýšlí, že by mužové správy veřejné, vzdělaní na universitách ve vědách právních a státních, měli neb mohli býti vyloučeni neb postupně vytlačeni praktiky obchodními, kteří by nabyli rovnocenného národohospodářského vzdělání. Leč s druhé strany sotva by se daly udržeti poměry, ve kterých vysoká inteligence obchodnická spojená s neméně značnou národohospodářskou sloužila toliko za vítaný znalecký materiál pro ankety a poradní sbory. Právě ve státech s mocným hospodářským rozmachem a nikoli již pouze v takových, kde vstup do vůdčích míst veřejné správy je méně závislým na průkazech formálních, nabývá živel praktiků s velikým rozhledem národohospodářským a silou počínu rostoucí vliv na běh událostí veřejných.

Jen mimochodem budiž ostatně připomenuto, že obchodní vzdělání, přirovnáme-li je k sourodým stupňům vzdělání odborného pro jednotlivé větve výroby (zemědělství, průmyslu), vyniká vyšší měrou povšečnosti, neboť ono poskytuje to, čeho jest třeba k obchodnímu řízení podniků všelikého druhu, a zkušenost učí, že ono se přizpůsobuje zvláštním potřebám

jednotlivých větví výroby lehčeji, nežli naopak inteligence výlučně v technice výrobní vyškolené vpravují se v požadavky komerční.

Bylo tedy úplně ve shodě s cíli a potřebami doby, když za posledního pokolení, a to skoro všude z počínu praktiků, vůdčích duchů světa obchodního, povstala učiliště, pomocí kterých má se dosíci odborného vzdělání obchodního nad míru obvyklou, spojeného s takovým vyškolením v národním hospodářství a ovšem i v právu správním, které by nic nezadalo vědeckým měřítkům universit. V tomto účelném splnutí obou živlů spočívá, trvám, pravá podstata vysoké školy obchodní, důvod její oprávněnosti, jádro její úlohy a hodnota jejího poslání.

Z toho, co právě řečeno, lehkó jest vyvoditi důsledky pro způsob pěstování vědy národohospodářské na vysoké škole obchodní.

Maje na zřeteli mladé vysoké školy obchodní v Německu, rozhovořil se před nedávnem profesor *Gustav Cohn* o nových vysokých školách, »ve kterých netoliko se klade větší důraz na hospodářství národní, než dosud bylo obvyklo, nýbrž kde ono nalezlo rozsáhlejšího zastoupení a vyššího významu nežli na universitách, významu aspoň poměrně většího, než by o sobě vyplýval z povahy vysoké školy obchodní nebo sociálnovědecké akademie. Tam snáší se k vyvýšení politické ekonomie plným rukama, co jí nepopřávají studijní předpisy vydané pro university«. A praví-li řečený na slovo vzatý učenec dále, že není vyloučeno a nepochybně během času stále méně bude vzácnó, že by mužové praxe byli podobnou měrou vědecky vyzbrojeni jako badatelé a učitelé vědy z povolání — tedy vyjadřuje vlastně to, k čemu vysoké školy obchodní v příčině národohospodářské vědy směřují, byť neměly předem na zřeteli vyškolení badatelské, nýbrž zužitkování praktické. Je-li zde či onde škola obchodní silami a prostředky učebními pro národní hospodářství dokonaleji vypravena než universita, jest to velikou výhodou pro její působnost. Leč sluší přece dříve na něco jiného důraz položiti: na vědecké měřítko, jak z povahy universit plyne, a to neznamená jen určitou úroveň při pěstování vědy, která předpokládá práci methodicky dokonalou, nýbrž také stejnou svobodu badání a učení.

Samozřejmě jest nevyhnutelno zabezpečiti vyučovací osnovou i jmenovacími dekrety pravidelné konání jistých všeobecných kolegií a po případě i speciálních, o určitých předmětech odbornému účelu zvláště blízkých. To vyplývá z odborného cíle vysoké školy, netoliko této, nýbrž každé — i naše university nečiní zde výjimky, neboť i ony ukládají kandidátům veřejné služby slyšení určité přednášky a zabezpečují jejich konání.

Péče o zabezpečení přednášek, které bezvýhradně musí se konati, o sobě již povede výběr na muže, kteří se v dotčených oborech vědy zvláště vynají. Více není třeba. Bylo by osudnou chybou, kdyby mělo býti ovládáno vyhledávání učitelských sil pro vysoké školy obchodní nedůvěrou k pracovníkům vynikajícím v oblastech ryzí teorie, kdyby dokonce jednotná přednost se dávala tak řeč. »pěstitelům praktických směrů«, čehož tu i tam odborné vysoké školy se dopouštěvají. Není nezajímavo, že v netické a methodické rozhovory, poslední dobou zase oživené, i v obnovený spor o poměru ethiky k hospodářství národnímu a s ním souvislou při o vědeckost hospodářské politiky živě zasáhli někteří profesori odborných vysokých škol (technických, obchodních), aniž to bylo školám těm k újmě nebo necti.

Mně nebylo nikdy dost jasno, co se vlastně míní čestným názvem »národohospodářského praktika«. Míni se lidé, kteří nejraději nemají nic rozuměti z teorie? Anebo hospodářští politikové s prominutím theoretického vzdělání, tedy jistý druh vzduchoplavců, pevnou půdou pod nohama pohrdajících? Věru dokořán ať otevře dveře vysoká škola obchodní praktikům, aby svých zkušeností také učice zužitkovali. Jenže nebudeme od nich očekávati poučení o vědě národohospodářské, nýbrž o soukromém hospodářství a obchodní technice. Ostatně bude přece jen nejlepší národohospodářský theoretik vždy také nejlepším národohospodářským praktikem a to z profoukné příčiny, žeť on jediný ovládá všechny methodické předpoklady, bez jejichž znalosti není míry ani hranic pro aplikaci pouček na konkrétní jevy.

Za všech poměrů mělo by se zameziti, aby se tvořily odlišné kasty profesorů na vysokých školách starého rázu a na nových vysokých školách odborných, takže by přestup z jedněch na druhé a naopak byl vyloučen. Bude nezbytným vyšší hledisko při výběru sil učebných, aby se vědecky způsobným učitelům národního hospodářství zabezpečila »volnost stěhování« mezi všemi vysokými školami, kde se tomuto předmětu učí.

Předpokládáme-li toto a zabezpečení obvyklých hlavních kolegií národohospodářských i speciálních, jež vyžaduje povaha věci, bude ještě žádoucnou zajistiti učebnou osnovou i jmenovacími dekrety konání seminářů (praktik, konferencí) měrou rozsáhlejší, než vůbec je obvyklou na vysokých školách dosavadních. Může se při tom, jako se činí porůznu též na universitách, lišiti mezi začátečníky a pokročilými, především ale jest žádoucnou, aby seminářů a jiných cvičení podobných bylo hojně a aby se v nich zvláště přihlíželo k rozborům přítomného života hospodářského

a její hospodářské politiky. Máť si zajisté vysoká škola obchodní i v tom směru osvojití vymoženosti nové doby, že semináři a zařízeními příbuznými poskytne vydatnou příležitost k bezprostřednímu osobnímu styku učitelů s posluchači, aby takto pobádala posluchače k čilé účasti a naváděla je k samostatnému přemýšlení a tvoření, které vzpružuje odvahu a tuží sílu a tak způsobuje nejvydatnější a tedy nejhospodářštější zužitkování nabytých vědomostí.

O studiu věd sociálních.

Řeč na sjezdu theologů na Velehradě 1902.

(»Alétheia« 1902.)

Velevážené shromáždění! — Od nějaké doby ozývá se v kruhu mladšího dorostu kněžského stále důrazněji volání po intensivní péči o sociální vědy. Vlastně jest to jedno přání z velikého souboru, z velikého celku přání těchto kruhův a všechna směřují k tomu, vyzbrojití dorost kněžský takovou měrou vědění mimotheologického, které by jej učinilo způsobilým vykonávati v dobách nynějších mocnější vliv na lid. Tak tomu aspoň rozumím. Zatím, co vám vyčítají tmářství, nelásku k vědě, zatím projevuje se právě těmito přáními hotový po vědění hlad.

Před několika lety dal jsem výraz myšlence té v jiné podobě, totiž tak, že probouzí se přesvědčení o novém buditelském úkolu kněžském. Řekl jsem tehdy,*) že u kolébky probuzení našeho národního stál kněz a že se to hodilo k jeho povolání, aby šel na pomoc utištěným a bídným, kteří hleděli se vzmoci. Stál u kolébky našeho probuzení slovesného a po druhé bral do rukou úkol buditele, když se lid politicky probouzel. — Poměry se mění, společenské vztahy nabyly docela jiné podoby, než měly před 20 nebo 30 lety. Na všech stranách se protivy srážejí. I myslím, že není pochybeno, když mluvím o třetím úkolu, který tu nastává: vstoupiti totiž do toho zápasistě v plné výzbroji vědecké, s dokonalým poznáním poměrů společenských, a vykonávati znova úkol buditele pro společenský pokrok na půdě sociálního míru. — A protože mám víru v možnost a úspěch takového poslání a že bych považoval za veliké požehnání pro lid český, kdyby bylo možno tento úkol splniti, obracím se k vám, kteří se připravujete pro úřad kněžský, majíce za krátko vstoupiti mezi lid, abych několik málo paprsků vrhl na povahu sociálních věd a na úkol jejich

*) »Listy o studium národohospodářském«. V Praze 1899. Str. 3. (Pozn. vydav.: zde II. sv., str. 61.)